

סימן לח

דיבור של חול בשבת

יהא דבורך של שבת כדבורך של חול
 הרי זו גזירה להרחיק את האדם מעובדין
 דחול, משא"כ להירושלמי כשם שיש
 חיוב מן התורה לשבות מעשיית מלאכה
 לפי שששת ימים עשה ה' גו' כך יש חיוב
 מדברי סופרים לשבות מהדיבור בעניני
 מלאכה לפי שהקב"ה שבת מהיו"ד
 מאמרות שבהם נברא העולם.

והנה סברת הבבלי מוכנת בפשטות,
 דס"ל דלא יתכן לאסור הדיבור
 בעניני מלאכה מטעם „שבות כה" כי אין

גרסינן בשבת (קיג, א"ב) ממצוא חפצך
 ודבר דבר שלא יהא דבורך של
 שבת כדבורך של חול, דבור אסור
 הרהור מותר. אולם בירושלמי (שבת פט"ו
 ה"ג) למדו הך הלכתא מן הכתוב שבת
 לה' ודרשו שבות כה' מה הקב"ה שבת
 ממאמר אף אתה שבות ממאמר. ונראה
 דהבבלי והירושלמי פליגי בגדר איסור
 דיבור במלאכה בשבת אם הוא כמו גזירה
 בעלמא כדי שהאדם יתרחק מן העסק
 ממלאכה או שיש על הדיבור שם מלאכה
 (מדברי סופרים), דלפי דרשת הבבלי לא

המבואר בספרים דאף שבכתוב ובחז"ל מפורש רק שהבריאה היתה מדיבורו ית', בעשרה מאמרות נברא העולם, הנה גם ממחשבתו ית' נבראו עולמות אלא שהם עולמות רוחניים (ואכ"מ), ונמצא שבשבת שבת הקב"ה גם ממחשבה ולכן ממדת חסידות ליהזר גם ממחשבת מלאכה. ועל פי זה צריך לומר שלדעת הירושלמי חל על מחשבה זו (על פי מדת חסידות) שם מלאכה, ולפיכך לא רצה החסיד ליהנות ממחשבה זו (על דרך האיסור ליהנות ממלאכת שבת).

וזה קשה עוד יותר, איזה דמיון איכא בין הזהירות ממחשבת מלאכה לשביתת הקב"ה מבריאת עולמות רוחניים על ידי מחשבתו ית'. ותו מהו החילוק בין הדיבור והמחשבה במלאכה, דזו בגדר שבות וזו רק ממדת חסידות אף שכבשור ודם שניהם אינם בגדר מעשה לא הדיבור ולא המחשבה.

וייש לומר בזה, בהקדם ביאור דברי התוס' (ב"מ ז, ב) שהקשו על דברי ר' יוחנן דס"ל חסמה בקול חייב (משום לא תחסום) לפי שעקימת שפתיו הוי מעשה, ממאמר ר' יוחנן בפ"ג דשבועות כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל, והלא ר' יוחנן גופי' קאמר הכא דעקימת שפתיו הוי מעשה ואמאי נחשבו אלו כלאו שאין

מלאכה, ואילו אדמו"ר הזקן מבאר בחינת "שמור בפנימיות" (היינו ענין שמירת שבת לפי פנימיות התורה) שהיא הזהירות שלא לשוח שום שיחה בטילה דהיינו השביתה מדיבורים גשמיים (בכלל).

דמיון כלל בין דיבורו ית' לדיבור בני אדם, דמדיבורו של הקב"ה נעשה מעשה שמן הדיבור עצמו נברא העולם ולכן השביתה מהדיבור הוי גם שביתה מעשי' (ועיין גם מדרש רבה פ' לך: מאמרו של הקב"ה מעשה), משא"כ דיבור בני אדם אינו פועל כלום ואין הדיבור חשיב מעשה, וא"כ לא שייך לומר שחל על הדיבור בענייני מלאכה שם "מלאכה", אך דברי הירושלמי "שבות כה" . . ממאמר צ"ב.

והנה בהמשך לדרשה "שבות כה" הובא בירושלמי שם מעשה בחסיד אחד שיצא לטיול בכרמו בשבת וראה שם פירצה אחת וחשב לגודרו במוצאי שבת, אמר הואיל וחשבתי לגדרה איני גודרה עולמית, והיינו דמדת חסידות ליהזר גם ממחשבת מלאכה, ומשמע שגם זה הוא מטעם "שבות כה"¹ (וכן מפורש באוצר החכמה בפסיקתא (כג, ג) על הפסוק שבת לה' אלקיך: א"ר אייבו שבות מן המחשבה כו' מעשה בחסיד א' כו')². ומובן על פי

1) גם בבבלי הובא (שם קנ, ב) המעשה בחסיד אחד, אבל לא נאמר שם שהזהירות ממחשבת מלאכה היא מטעם "שבות כה". זאת ועוד – בבבלי הובא בהמשך למשנה "אין מחשיכין וכו'" ולא בהמשך לאיסור דיבור בענייני מלאכה, ומוכח מזה שלדעת הבבלי השביתה ממחשבת מלאכה היא רק זהירות והרחקה נוספת מעשיית מלאכה. ואכמ"ל.

2) עיין גם בסוף ספר התניא: "יהר מאד שלא לשוח שום שיחה בטילה ח"ו כו' בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות, וחיצוניות מהשבת הוא שביתה מעשי' גשמיית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים . . ובחינת "שמור" בפנימיות היא השביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים".

והן הן דברי הירושלמי הנ"ל "שבות כה' כו' שבות ממאמר". אלא שבירושלמי קאי באיסור דיבור בענייני

דעקימת שפתיו הוי מעשה, דאיך קאמר דמגדף ועדים זוממים נחשבים לאו שאין בהם מעשה והא חסמה בקול לר' יוחנן חייב, ומשני בגמ' שאני עדים זוממים דישנם בראי', וכתבו התוס' דקושיית הגמ' אינה על הדין דמגדף כי במגדף לא קעביד מעשה בדיבורי' ואין לדמותו לחסמה בקול שעל ידי דיבורו קעביד מעשה, אלא הקושיא היא רק על דין עדים זוממים דבדיבוריהו מתעביד מעשה שמתחייב הנדון.

ולבאורה קשה להבין דברי התוס', דלדבריהם שטעם שחסמה בקול נחשב לאו שיש בו מעשה הוא מצד המעשה שנגרם על ידי הדיבור, א"כ מאי מתרין בגמ' שאני עדים זוממים דישנם בראי', ופרש"י „עיקר חיובא בא על ידי דאי' שמעידין שראו וראי' לית בה מעשה“, מה איכפת לן שראי' לית בה מעשה הלא סוף סוף אתעבידא מעשה על דם שמתחייב הנדון, ומאי שנא מחסמה בקול שהאדם לא עשה מעשה רק דיבור בעלמא וחייב רק משום שבדיבורו אתעבידא מעשה.

ועל כרחך צריך לומר דאימתי אפשר לחייב אדם על מעשה הנגרם על ידו, רק כאשר הגרם בא על ידי דיבור שהוא עצמו הוי מעשה זוטא עכ"פ דעקימת שפתיו הוי מעשה ולכן המעשה הנגרם על ידו מתייחס להדיבור והוי חלק ממנו כנ"ל, משא"כ ראי' (וכן מחשבה) שאינם בגדר מעשה כלל אי אפשר להחשיב מעשה הנגרם על ידם

בהם מעשה, ותירצו התוס' דלא קאמר ר' יוחנן דעקימת שפתיו הוי מעשה אלא הכא משום דבדיבורי' קעביד מעשה שהולכת ודשה בלא אכילה.

ולבאורה צ"ב לפי זה בלשון ר' יוחנן דקאמר שחייב משום ד„עקימת שפתיו הוי מעשה“, דאם טעם החיוב הוא רק משום דבדיבורי' קעביד מעשה למה נקט הטעם דעקימת שפתיו הוי מעשה ולא קאמר משום דבדיבורי' קעביד מעשה (כלשון הש"ס תמורה ג, ב – גבי תמורה – הובא בתוס' הנ"ל), או ד„אזיל מחמתי“ (כלשון הש"ס גבי לאו דמחמר – ע"ז טו, א), ולמאי נפק"מ הא דעקימת שפתיו הוי מעשה, הרי העיקר הוא המעשה שנעשה על ידי דיבורו.

והנראה בזה, דהנה זה פשוט דאי אפשר להעניש את האדם על מעשה שרק נגרם על ידו, ועיין שבת (קנג, ב) דחייב רק משום דעביד מעשה בגופי', וכן בנדון דידן דאין להלקות את האדם בגלל המעשה דאתעבידא על ידי הבהמה בסיבת דיבורו, אלא כוונת התוס' היא, דכיון שהדיבור הוי מעשה זוטא עכ"פ כי עקימת שפתיו הוי מעשה, לפיכך, מעשה שנגרם על ידי דיבור נחשב כאילו הוא המשך וחלק של הדיבור, ונחשב כלאו שיש בו מעשה, היינו שהדיבור עצמו נחשב מעשה.

ויש להוכיח שזוהי כוונת התוס', דהנה להלן בתוס' שם הביאו קושיית הגמ' (סנהדרין סה, א"ב) על דברי ר' יוחנן

כהמשך וחלק דהמחשבה ואינו בגדר
לאו שיש בו מעשה.

קשר כלל בין המחשבה למעשה המלאכה
לא אסרו חכמים מטעם שבות כה'.

ומעתה מיושבת סברת הירושלמי, דס"ל
שחכמים הטילו על הדיבור
במלאכה שם וגדר מלאכה ואסרוהו
מטעם שבות כה', כי אף שאין דמיון בין
דיבור בני אדם לדיבורו ית' שהדיבור
עצמו בורא, מכל מקום, מכיון שמעשה
הנגרם על ידי דיבור הוי המשך אליו³
ונחשב כחלק ממנו ועד שנחשב לאו
שיש בו מעשה כנ"ל לכן שייך לומר שחל
על זה שם מלאכה עכ"פ מדברי סופרים
עכ"פ⁴, משא"כ מחשבת מלאכה שאין כל

והא דבמדת חסידות יש ליזהר גם
ממחשבת מלאכה מטעם שבות כה',
יש לבאר ע"פ המבואר במ"א דגדרו של
חסיד הוא שדבוק בה' בתכלית ומתדמה
בכל מעשיו לבוראו, כדברי חז"ל בכמה
ענינים „מה הוא כו' אף אתה כו'“,
ולפיכך, מכיון שבפועל שבת הקב"ה
ממחשבה הנה גם הוא החסיד מתדמה
לבוראו ומתנהג ככה ונזהר ממחשבת
מלאכה.

(4) האיטור לדבר בעניני מלאכה הוא גם כאשר
בפועל לא יצא מזה מעשה, אבל מאחר שהדיבור יכול
להצטרף למעשה דאתעבידא על ידו, לכן חל על הדיבור
שם מלאכה (מחמת כחו ויכולתו לגרום מעשה). וק"ל.

(3) עיין גם בספר „המשך תרס"ו" לאדמו"ר הרש"ב
(עמ' רלא"ב) בההבדל בין דיבור ומחשבה ודמיונם
לדיבור ומחשבה דלמעלה כביכול.

אוצר החכמה

